

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Yeri'at Shelomoh ...

Pappenheimer, Salomon Seligmann

המלש, מיהנפפ

Dyhernfurth, [5]571 [1810/11]

א העירי

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8834

מלאכה . פעולה . מעשה . מערל .
 עבירה המזכר הכללי באלה השמות
 הוא ההתעסקות והנועת המחשבה או האיברים
 או שניהם יחד כדי להוציא איזה תכלית
 (בשעפט'יונג) . וההבדל ביניהם . כי שם
 מלאכה הונח על ציור וכוונת העסק בדרך כלל .
 כל הקשר ענינים שונים אל תכלית מיוחדת יקרא
 מלאכה (בשעפט) והוא שם המופשט . שלא הונח
 כ"א על הציור שיש לנו מן התקשרות ענינים
 לאיזה תכלית . בלי הפרש אם יש כאן התקשרות ענינים
 בפועל או לא . וכענין שם אכילה לקיפה נתינה
 ודומיהם שהם כולם רק שמות מופשטים ציוריים .
 אלא ! שאלה השמות הם ג"כ תארי הפעל
 מן אכל לקחתן . אבל שם מלאכה שהוא שם מופשט
 גרידא אין בו פעל . וכולל שם מלאכה בין מלאכה
 השכל לחשוב מחשבות להוציא מהם תולדה
 שכלית ובין מלאכה הגוף שהוא תנועת האיברים
 להשלים איזה דבר חושי . ומלאכה הגוף יש בו שני
 מינים . מלאכה מחשבת ומלאכה עבודה . כל מלאכה
 שיש בה אומנות יתירה וצריך יותר פעולה הנפש
 מפעולה הגוף כגון כתיבה ואריגה טויה והקון
 כלים וכיוצא בזה . יקרא מלאכה מחשבת (קונסט
 ארבייט) . וכל מלאכה שיש בה טורח וביעה הגוף
 הצריך פעולה הגוף יותר מפעולה הנפש כגון
 חרישה זריעה קצירה ומטיבת עינים ודומיהם יקרא
 מלאכה עבודה (האנד ווערקס ארבייט) . ולפי ששני
 אלה מיני המלאכות היו במלאכת המשכן לפיכך נכללו
 בכלל כל מלאכה לא תעשו הנאמר במועדי ה' .
 אלא שהתורה הוציאה מכלל המלאכות מלאכה אוכל
 נפש לגבי י"ט . ומה שאמרו חז"ל גבי שבת מלאכה
 מחשבת אסרה תורה אינו לאפוקי מלאכה עבודה
 שהיה מותר בשבת שהרי הדברים ק"ו ו"ף גם שזמלאכה
 עבודה גופא צריך כוונה ותחבולה שכלית אך
 להשלים הדבר כראוי . אבל ירדנו אהנם לומר שאינו חייב
 משום מלאכה בזולת שהיה המלאכה מסכמת אל
 הכוונה שהתכוון לה בפועל בעצם וראשונה לאפוקי
 דבר שאינו מתכוון או מלאכה שאינה צריכה לבוסה
 או מקלקל וכיוצא בזה שאינו חייב משום מלאכה . ויקרא
 ג"כ רכוש האדם וקנינו מלאכה . כמו אם לא שלח ידו
 במלאכה רעהו (שמות כ"ב ז') וכל המלאכה נמבזה
 ונמס (ש"א ע"ו ט') ע"ש שהוא מסייע במלאכה

פרנסתו ומקון ביתו (גווערד) ומגורת מלאכה שם
 התאר מלאך ע"מ קשת פלח ציד גנג . מי שנמסר לו
 להשלים מלאכה וולתו והוא עומד תחתיו ובתקומו
 נקרא מלאך מלשון מלאכה שעוסק במלאכה וולתו
 (בשעפטס טרעגר) והנחתו הראשונה על המלאכה
 העליונים והשכלים הנבדלים העוסקים במלאכה
 הצ"ח יתבדך בעולמות שברא ובשחוף השם נק"א
 ג"כ הכחות היסודות הטבעיות המזווגים על מלאכה
 הטבע מלאכים כמו עושה מלאכיו רוחות
 משרתיו אש לנהם (תלים ק"ד ד') ונפתק מזה
 הענין לקרא ג"כ מלאך כל שליח המשולח בשליחות
 נבדלת לעסוק במלאכה המשלח שהיה הוא
 בעצמו עושה ואין בה פתיחות וגריעות כבוד
 למשולח כאלו היה עבד ומשרת . זה מין השליח
 יקרא ג"כ מלאך (אין גואנדער) כמו וישלם
 יעקב מלאכים וישלח מלאכים אל בלעם . מלאכי
 יפתח ודומיהם . ושרש מלאכה . לך . לשון הליכה
 והולכה (בשעפטס באנג או בשעפטס פיהרונג)
 דהיינו התנהגות העסק על סדרו הראוי כדי להשיג
 המבוקש ומ"ס מלאכה מ"ס התקון כמ"ס מנוחה
 מש"א מואכל משתה . והאל"ף נוספת שלא יתחלף עם
 לשון מלכות בכניוס מלכתו מלכתי . ומצא ג"כ בלי
 אל ק למלכת השמים (ירמי' ז' י"ח) :

אבינם שם בעזרה . הונח על ההתעסקות בפועל
 דהיינו תנועת הגוף או הנפש
 בפועל כדי להשלים המלאכה המכוונת (ווירקון)
 שם מלאכה מורה על הציור המחשבי שיש לנו על
 עשית איז' דבר בשביל שום תכלית כמדובר לעיל .
 והנטייה בפועל בעשית העסק ע"י תנועת האברים
 והמחשבה זהו נקרא פעולה (ווירקונג) והוא שם
 המופשט מן פעל . ויקרא ג"כ פעל בעי"ן פתוחה .
 כמו לא יבינו אל פעלת ה' (תלים כ"ח ה') ואת פעל
 ה' לא יביטו (ישעי' ה' י"ב) וההבדל בין פעולה לפעל
 בפתח . כי פעולה מורה על ההתכוונות בחלקי
 הפעולה השלמה כפי מה שהם מתלקטות אחת לאחת
 לשיטהיהם מקבוצם פעולה שלמה (דאש ווירקון) ושם
 פעל בפת"ח מורה על ההתכוונות בפעולה השלמה
 בבת אחת כפי מה שהיא מקובצת עכשיו מפעולות
 רבות חלקיות (דיא ווירקונג) שכשומר בד"מ לא
 יבינו אל פעולת ה' הכוונה שאינם מסתכלים בזה
 שהקב"ה פועל קמיד יום ויום . וכשומר את פעל ה'

חברת יא יריעות שלמה חלק ג יריעה א

לא יבשו היינו שאינם מסתכלים במנהג העולם שברא
 י"ח העומד לפניהם נגזר במלואו וטובו . (ע"ן
 בשרשים שלי בשרש בן בהבדל שבין בינה לחבונה) .
 ולפעמים נקרא שבר הפעולה עצמו פעולה או פעל .
 כמו לא תלין פעלת שכיר (ויקרא י"ט י"ג) ופעלו לא
 יתן לו (ירמי' כ"ב י"ג) והיינו שבר פעולתו וטרתו :
אמנם שם מעשה . מורה על גמר העסק .
 דבר שגמרה מלאכתו
 ואין צורך לפעול בו עוד יותר יקרא מעשה (פערטיגעס
 ווערק) וכל מקום שיבוא בפעלים עשה . עשה ויעש
 וכו' כנולם ר"ל גמר הדבר והשלמתו (פר פערטיגט .
 גמאכט) שזה ענין אמרו (בראשית ב' ב') ויכל אלהי
 ביום השביעי מלאכתו אשר עשה . מלת ויכל שב על
 הזמן והרגע המתאחר לפעיה של יום הששי שביום הזה
 נעשה המלאכה דהיינו גמרה כולה (פערטיג גווארדן)
 ומיד כלה העסק מהתעסק בה עוד ועל זאת הכליה
 נאמר ויכל שהוא היה חיקף בכניסת יום השביעי . ואלו
 אמר ויכל בששי כמו שהעתיקו הוקיים לחלמי המלך
 פיה אפשר להבין ג"כ שכלתה המלאכה באמצע היום או
 בעוד היום גדול והתחילה לפ"ו השביתה כבר ביום הששי
 וזה לא היה . לפיכך אמר ויכל בשביעי לומר לך
 שהמיוזר העסק והפעולה במלאכה כל היום עד הערב
 שנכנס יום השביעי ולא עד בכלל . וזהו הגרמו באמרים
 ז"ל נכנס בו כחוט השערה . שברגע כלות המלאכה
 מיד שבת . וכן כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא
 חלקים לעשות (שם שם ג') הברואה הוא הניזר האלהי
 על איזה אופן יחי' הדבר שהארוזה להביא אל הפועל
 מלשון ברירה . דהיינו ברירה מתשבה אחת מכל
 שאר החשבנות (אבשטרר קציאן) . והעשיה היא הוצאת
 הניזר הדבר והשלמתו בפועל וזהו אשר ברא חלקי לעשו'
 כלומר אשר התנייד במחשבתו לעשות ולגמור (פערטיג
 צו מאכן) וכן מה שאמר (שם ח' כ"א) נעשה אדם
 בצלמנו וכו' היינו גמור והשלמת צורת אדם . וכן
 והמלאכה הינה דים לכל המלאכה לעשות אותה
 (שמות ל"ו ז') דהיינו לגמרה ולהשלמה . והראיה
 שעשייה היא גמר והשלמת הדבר אמרו (ישעי' מ"א ד')
 מי פעל ועשה קרא הדורות וכו' ר"ל מי פעל ונתעסק
 בדבר והשלימו . וזהו ג"כ כוונת אמרו (בראשית א' כ"ו)
 נעשה אדם בצלמנו כמותנו . והיינו גמור דבר שיהי'
 לו צורת אדם (היינען מעש פערטיגן) ואלו אמר
 נברא אדם או נפעל אדם הי' באמת משמעו שיתעסקו

רבים במלאכה הזאת וזה לא הי' כוונת הבורא כלל
 שיפעלו עמו אחרים אך הינה כוונתו ית' שימסרף עם
 פעולתו האלהית הניזריות חומר עפריי ומה הרוף
 יהיה אדם שלפ"ו לא עשה החומר כלום בפועל כ"א
 שנמסרף אל החלק הרוחני שבאדם במאמר השם ב"ה .
 אך הפועל והעסקן בדבר הי' הוא לבדו ית' שהוא
 הניזר באמרו נעשה אדם כלומר נמסרף יחד אפי'
 בפעולתי והאדמיה בגוש עפר ויהי' אדם נגמר בצורתו
 והקונו וזהו בצלמנו כדמותו כלומר מורכב מנלס
 ודמות רוחניי וגשמי' מנלס ודמות חלקי' במקצת .
 ומנלס ודמות האדמיה במקצת ומשמש פעל עשה גם
 ללבן תקון וסודר (צו רעכט מאכן) כמו ולא עשה
 שפמו (ש"ב י"ט כ"ה) כלומר תקון שפמו . וכן והחת
 מעשה מקשה קרחה (ישעי' ג' כ"ד) כלומר החת תקון
 וסודר שערות הראשי' קרחה במקשה דהיינו בקשואין
 כמו במלונה במקשה (ישעי' א' ח') ור"ל שבמקום
 תקון שער יחי' קרחה בקישואין הזה שהוא חלק וקרח
 בלי שער (קירבעס קאהל) וכן המשילו מו"ל אלל
 תגלחת המזרוע מגלחו כדלעת (כוסה ט"ו) דהיינו
 שלא ישאר בו שום שער כמו שאין שער בדלעת שהוא
 מין קשואין .
ישם בערל . הנחתו על המלאכה המוסריות .
 עשיית דבר המתילד לדבר מוסר הן
 לשבח הן לגנאי יקרא מעלל . או עלילה (זיטפליכט
 הנדלונג) כמו כי פרו מעלליהם יאכלו (ישעי' ג' יו"ד)
 הגידו בעמים עלילותיו . נורא עלילה על בני אדם
 (תלים) וכשהוא מתילד לשבח נקרא מעלל טוב
 (גוטע הנדלונג) כמו היטיבו דרכיכם ומעלליכם (ירמי'
 ז' וי"ח) וכשמתילד לדבר מגונה נקרא מעלל רע
 (שלעכטע הנדלונג) כמו חפטי רוע מעלליך (דברי'
 כ"ח כ') להתעולל עלילות ברשע (תלים קמ"א) .
 וכשיחי' העלילה רק דברים לא מעשה ממש יקרא עלילת
 דברים (ליומונד) ושם לה עלילת דברים (דברים
 כ"ב י"ד) ובפעלים ועולל למו כאשר עוללת לי (איכ'
 ח' כ"ב) ובהתפעל מורה תמיד על העלילה שנמשך
 ממנו דבר רע . אם שיהי' מתנגד למוסר ויהי' הרע
 הנמשך מגונה כמו כי התעללת בי (במדבר כ"ב) .
 וידעו אותה ויתעללו בה (שופטים י"ט כ"ה) הלא
 כאשר התעולל בהם (ש"א ו' ו') או שיהי' הרע הנמשך
 מן העלילה בלתי מגונה ולפעמים ג"כ מחויב מצד
 המוסר הלא שבסניגט שהוא עכ"ס דבר רע יפול עליו
 לשון

חברת יא יריעות שלמה

חלק ג יריעה ב ב

לשון עלל בהפעל כמו את אשר התעללתי במזרים (שמות י' ב')

ושם עבודה הנחתו על עשית מלאכות כבודות שיש בהם טורח וביעה רבה (ארביט) וכמבואר לעיל שכל שרריך התאמנות כחוביעה יקרא מלאכת עבודה בהבדל ממלאכה מחשבת שאין בה התאמנות רק עסק הכח השכלי. ושם התאר עבד עבד עברי. עבד עבדים. והוא שם נגזר מן הפעל עבדות כל מי שמוטל עליו לעשות מלאכות כבודות של הבית ובכלל זה ג' כ מלאכות פחותות ונחמסות שאע"פ שאין בהם טורח הרב הם כבודות מנז פחותות. כל השריך לעשות אלה מיני המלאכות יקרא עבד (קעכט. ארביטר) מלשון עבודה. והוא במדרגה פחותה מן המשרה שהמשרה כלתי מושעבד רק למלאכות קלות (בדיהנטר) וכה"ל ושרת את אחיו וכו' ועבודה לא יעבד (במדבר ח' כ"ו):

יריעה ב

שם שות. המוכן הכללי באלה הפעלים. סדור הדבר במקומו או זמנו או ענינו הראוי והוא ענין תקון והערכה (ארדנען) וההבדל ביניהם. פעל שם. הנחתו על סדור פשוט וארעי והוא ממש לשון נתינה (געבן) שבכ"מ שיאמר וישם הי' יכול ג"כ לומר ויתן. כגון כשאמר וישם שם את האדם הי' יכול ג"כ לומר ויתן שם את האדם. ושימו על שם שניהם הי' נופל ג"כ ויתנו על שם שניהם ועוד כיוצא בזה. וכן נמצא בדבר אחד עצמו פעם בלשון שימה ופעם בלשון נתינה כגון ושמת את השלחן מחוץ לפרכת. והשלחן נתן על צלע פסון (שמות כ"ו ל"ה) ואמר אלל הכיור ונתת אתו בין אהל מועד (שמות ל"י"ח) ושזב אתר וישם את הכיור בין אהל מועד (שם מ' ל') וכדומה לזה הרבה שהשימה והנתינה בהם אחד. אלא שאע"כ משמש תמיד בלשון שימה בכ"מ שהי' שם איז סדר מחויב ונאות ושהי' מן הנורך לשיהי' הדבר מסודר ומדובק דוקא במקום או בזמן או בענין זה לא במקום בזמן ובענין אחר. המשל בזה אחר (שמות מ"ס י"ח) ויתן את אלניו וישם את קרסיו ויתן את בריחיו. שהבריחים והאלנים לא היו צריכים סדור וערך כי היו שויס זה לזה אחר בהם לשון נתינה שלא הי' צריכים סדור רק נתינה גרידה. אבל הקרשים היו צריכים סדור בין

קרש לחצירו שלא יהי' ביניהם ריוח כלל וכמ"ס בגמ' שהיו רשמיין על קרשי המשכן לידע איזו בן זוגו לפיך אחר בהם לשון שימה. וכן ויתן את העדות אל הארון וישם את הכדים על הארון (שם שם כ') שבארון לא הי' הקדד אם הי' מונח בצפונה או בדרומו של ארון אחר לשון נתינה. אבל הכדים הי' צורך שלא יכנסו או שלא יבלטו יותר מדאי אחר בהם לשון שימה. ומה תקיש על שם מקומות שבכ"מ שימש בל' שימה יש שם איז צורך של סדור והערכה אם במקום. כמו וישם על הארון ואם בזמן. כמו וישם הי' מועד לאמר (שמות ט' ה') ואם בענין כמו הן בביד שימהו לך ושימני לאב לפרעה. אשר שמתי במזרים:

אמנם פעל שות. הנחתו על סדור של קצת. כשמשדרין דבר לדבר שיבי' שם בקביעות ולזמן מרובה יפול בו לשון שימה (שטיפטן) כמו ואיבה אשית ביך וזין האשה (בראשית ג' ט"ו) אלו אחר ואיבה אשים הי' סובל ג"כ שמהי' האיבה לפי שעה שלא תמשך זמן מרובה אך כשאמר ואיבה אשית ירצה לומר שתמשך האיבה ותקמיד כל ימי חיי האשה וזרעה. וכן וישת לו עדרים לבדו ולא שתם על צאן לבן (שם למ"ד מ') ענינו ג"כ שיאחרו העדרים תמיד נפרדים מעדרי לבן. למען שתי אופתי אלה בקרבו (שמות י"ד א') שיאחר רשם האותות ימים רבים. שית זונה ונצרת לב (משלי ז' י"ד) כלומר מסודרת היטב בעניני התזונת למשך ב"א אחריה (רוטטיג) וכן יעטף שית חתם למו (תלים ע"ג ו'). ושם העבור מזה כ"ג כי השמות ירסון (תלים י"א ג') והם היסודות המסודרות בקביעות תחת הבנין (פונדאמענט): או שיבי' ענין שתות סדור הבנין שלפני החומה כדי ללכדה (געריוסט) ובענין שות שתי השערה (ישעי' כ"ב ז') אשר סביב שחו עלי (תלים ג' ז') וכן מענין שימה או בשתי או בערב (ויקרא י"ג) והוא סדור חוטי האריגה לארבע (קעטטע). ויתכן שגם שתי לשון שימה כגון ויאכל וישת ויאכל ושתה מענין שימה ושימה. שעי' השתיה וישבו הבני מעים שהיו נכוונים מחמת הצמח שזב לסדרן הראוי. שצמח לשון נתינה כמבואר אללנו בשרשים שרש נס. והיינו צמות הבני מעים מחמת חסרון משקה וע"י המשקה ישזב שזב הכל למכוננו וסדרנו לכן נקרא השתיה משקה אל הגוף שתי. ומקום קבוץ משקה השתייה נקרא שות כמו עד שתותיהם (ש"ב מ' ד') דהיינו עד הששח ששם יסוד השתייה והיינו כיס השמן שהוא בעצמו